

GENÇLERİN SOSYAL MEDYA OKURYAZARLIĞI

Sosyal medya; kullanıcıların internet kullanarak karşılıklı bilgi, görüş, ilgi alanlarını, yazılı, görsel ya da işitsel bir şekilde paylaşarak, iletişim kurmaları için olanak sağlayan, her tür web tabanlı platformu içermektedir. Toplumlar, dijital teknolojide meydana gelen gelişim paralelinde sosyal medyanın esiri olma yolunda ilerlemektedir. Özellikle genç nesillerin yüz yüze iletişimden uzaklaşarak, tüm iletişimlerinde sosyal medyayı kullanmalarında, gözle görülür bir artış oluşmuştur. Gençler genellikle sosyal medyayı; fotoğraf, video ve bilgi paylaşmak, yeni arkadaşlar edinmek, başkalarının gönderilerini beğenmek ve yorum yapmak, boş zamanlarını değerlendirmek, sohbet etmek, oyun oynamak gibi amaçlarla yoğun olarak kullanmaktadırlar.

Özel bir dili olan ve o iletişim dilinin kodlarını çözmüş kişilerin bir biriyle iletişimini sağlayan sosyal medya terimlerinin çözümü için özel bir okuryazarlık gerekmektedir.

“Okuryazarlık, verili bir metindeki mesajların şifresini çözme ya da yorumlama sürecidir” (İnal, 2016, s. 31). Geleneksel okuryazarlığın şifreleri harflerden oluşur ve bu harflerden oluşan şifrelerin çözümlenmesi ile metinler okunur hale gelir. Günümüzde dijital çağın gerektirdiği iletişim dillerinin gelişmesiyle birlikte, harf, ses ve kelimeler; emojiler, kelime kısaltmaları vb. sembol ve şifrelere dönüşmüştür. Bu nedenle sosyal medya okuryazarlığı, geleneksel okuryazarlıktan başka zeminlere taşınmıştır.

Son on yılda sosyal medyadaki gelişimler sonucunda farklı amaçlarla kullanılacak ve çoğu zaman kontrol edilemeyecek boyutlara taşınan iletişim dilleri de beraberinde gelişmiş, zaman zaman büyük toplumsal olayların gelişmesine neden olacak hızlı iletişim kanalları olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bunun son örneği Amerika’da yaşanan olaylar olmuştur. Polisin uyguladığı şiddet sonrası, insanlar yakın bölgelerde hızla sosyal medya üzerinden kurdukları iletişimlerle bir araya gelerek, protestolarda bulunmuşlardır. Ülkemizde de yakın zamanda gerçekleşen gezi sürecinde, özellikle gençlerin sosyal medyada kurdukları iletişimle gerçekleştirdikleri buluşmalar dikkat çekmiştir. Günümüzde yaşanan süreçte de evlere kapanmak zorunda kalan insanların, en büyük kurtarıcısı sosyal medya olmuş, beklenmedik boyutta sosyal medyayla iletişim kurulmuş, sosyal medya kullanmak zorunluluk haline gelmiştir. En büyük etkilerinden biri de sosyal medya ile insanların formal ve informal birçok eğitimle karşılaşması olmuştur.

Genel olarak sosyal medya üzerinden oluşturulan sosyal ağlar kanalıyla oluşturulan platformlarda, geleneksel medyada kendine yer bulamayanlar, özel medyalarını oluşturup kendilerini geniş bir kitleye duyurma fırsatı yakalamışlardır. Kendi medyalarını oluşturan grupların, platformlarını genişletmek için uyguladıkları yöntem ve tekniklerin, birçok tuzağı da

birlikte getirdiği unutulmamalıdır. Özellikle sosyal medyayı büyük boyutta kullanan gençler ise bu tuzağın içine çok hızla düşmekte, sonucunda da birçok sorunla karşılaşmaktadır. Sosyal medyanın bu olumsuz etkilerinden korunmak için etkili sosyal medya okuryazarlığı geliştirmesine ve bilinçli sosyal medya kullanımının yollarının gösterilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü sosyal medya hayatımızın her alanında yerini almış, yapılması gereken birçok iş için de sosyal medya kullanımı zorunluluk haline gelmiş, böylece sosyal medyanın insan hayatındaki yeri arttıa, önemi de artmıştır.

Sosyal medya platformlarına baktığımızda öncelikle; Facebook, WhatsApp Twitter, Instagram, Google Plus, Foursquare, Myspace, Tumblr, Youtube, Linkedin, Wordpress, Daily Motion, Vimeo, Vidivodo Vikiler, Vikipedi, Pinterest, Bloglar, vb. platformlar karşımıza çıkmaktadır. Bu platformların kullanıcı sayısı arttıa özellikle ticari reklamların gözbebeği haline gelmekte ve ticari yapının güçlendirilmesi için bu platformlar üzerinden birçok taktik devreye girmektedir. Her tür alımlayıcıya göre geliştirilen bu ticari taktikler o derece geliştirilmiştir ki, araştırma için Google üzerinden baktığımız her hangi bir ürünle ilgili olarak, verilerin ulaştığı ticari firmalardan, sosyal medyadaki çeşitli platformlar üzerinden kişilere reklam bombardımanı yaşanmaktadır.

Sosyal medyanın oldukça yaygın kullanımından dolayı geleneksel sosyal medya araçları olan televizyon, dergi, gazete vb. platformların kullanılma oranları oldukça gerilemiştir. Bu gelişmeler paralelinde sosyal medyadan daha güçlü yararlanmak için, sosyal medya uzmanlığı, mühendisliği vb. yeni meslekler öne çıkmıştır.

Sosyal medyanın yarattığı özgür ve bağımsız iletişim kurma olanakları sayesinde, herkesin her yere ulaşabilme ve haber alma olanakları genişlemiş, sözlü veya görüntülü iletişim olanaklarının artmasıyla mesafeler kısalımış, iletişim hızı artmıştır. Gerek mesajlaşma, gerek fotoğraf ve video paylaşımları ile ulaşılabilirlik oldukça yükselmiştir. Bunun sonucunda sosyalleşme, bilgi paylaşımı ve iletişimin olumlu sonuçlarının yanı sıra, özel alan ihlali, siber zorbalık, dijital şiddet vb. olumsuz terimler de yaşamın bir parçası olmuştur.

Özellikle genç neslin vazgeçilmez zorunlu bir organı haline gelen akıllı telefonların, sosyal medya kullanımında bağımlılık oluşmasını kolaylaştırdığı, buldukları her ortamda sürekli sosyal medyayı kontrol etmezse çok şey kaçıracağını düşünmelerine, çok uzun zamanlarını telefona bakarak geçirmesine neden olmaktadır. Başkasının ne yaptığını takip veya kendi paylaşımının ne kadar kişi ve kimler tarafından izlendiğinin sonuçlarına bakarak mutlu olan bir nesil yetişmektedir. Bazen de izlediği sosyal medya platformlarındaki yüksek yaşam görüntülerinin empoze edilmesiyle, gençlerin yalanlarla avunmasına, ya da sahte hesaplarla hayali sosyal yaşamlar kurmasına neden olmaktadır.

Sosyal medyanın olumlu ve olumsuz yanları aşağıdaki tabloda karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Bilinçli sosyal medya okuryazarlığı ile olumlu yönde kullanım oluşabileceği bu tablo üzerinde görülebilmektedir.

SOSYAL MEDYANIN ZARARLARI	SOSYAL MEDYANIN YARARLARI
Zararlı ilişkiler ve arkadaşlıklar	Uzaktaki tanıdıklara ulaşma
Toplumdan izole edilme	Sağlıklı toplumsallaşma
Kişisel bilgi güvenliğinin kaybolması	Kişisel güvenlik önlemlerini alma
Aşırı kullanımın sağlığı bozması	Dengeli kullanımda sağlıklı bilgi birikimi
Dilin hatalı kullanımı (kısaltmalar vb.)	Doğru ve etkili yazı yazma
Hatalı bilginin hızla yayılması	Yararlı bilgilerin hızla yayılması
Siber zorbalık, Dijital şiddet	Savunma mekanizmalarını geliştirme
Zarar verecek eğitimler	Uzaktan örgün ve yaygın eğitim
Gereksiz tartışmalar	Olumlu ilişkiler
Verimli çalışmanın engellenmesi	Zamanı verimli kullanma
Toplumsal baskı oluşturma	Ortak görüşte kişilere ulaşma
Sosyal ve politik yönlendirme	Sosyal ve politik gelişim
Reklam bombardımanı	Ürünlere kolay ulaşma ve alışveriş
Kendi pozisyonunu yanlış algılama	Kendi gerçeklerinin farkında olma
Maddi zarara uğrama	Gelir elde etme
Her tür görüşün iletilmesi	Kişisel görüşlerini başkalarına iletme
Başkalarının etki alanına girme	Kişisel etki alanlarını oluşturma
Kişisel profilin görülmesi	Kendi kimliğini gizleme
Başkalarının iş yaptırması	Başkalarıyla işbirliği yapma
Hızla yanlış bilgi yayma	Gerçek bilgiye hızla ulaşma
Olumsuz eğitim malzemesi sunma	Eğitime destek olma
Yanlış bilgiyle donanma	Doğru bilgiye ulaşma
Gerçek hayata yabancılaşma	Sanal ortamda sosyal doyum
Samimiyet ve dürüstlükten uzaklaşma	Samimi ve dürüst ilişkiler kurma
Başkaları tarafından gözetlenme	Başkalarını gözetleyip gelişme
Kültürel değerlerin yitirilmesi	Evrensel kültürel değerler elde edilmesi
Güvenliğin düşük olması	Güvenli ve mutlu hissetme
İletişim engelleri	Etkin iletişim
Yalan profiller	Kendi profilini oluşturma

Psikolojik bozukluklar	Psikolojik rahatlama
Empati kaybı	Empati kurma
Hafıza ve bellek zayıflığı	Hafıza ve belleğe kolay bilgi yükleme
Kitap okuma kültürünün gerilemesi	e- kitap okuma kültürünün gelişmesi
Aile ve akraba ilişkisinin azalması	Aile ve akraba platformlarında buluşma
Popüler kültürün empoze edilmesi	Popüler kültürün yakalanması
Bireyselleşme	Toplumsallaşma
Görsellerin ortaya serilmesi	Görsel arşiv oluşturma
Hayat hikayelerinin öğrenilmesi	Kendi hayat hikayesini oluşturma
Mahremiyetin deşifre edilmesi	Kendini özgürce ifade etme
Dedikodu kültürünün artması	Detaylı bilgi edinme

Sosyal medya kullanımı, yukarıdaki tablodaki karşılaştırmada da görüleceği gibi, bireysel anlamda; kişilerin kendilerini ifade edebilme, kendisiyle ortak yönleri olan insanlarla yakın ilişkiler kurma, dünyada olup bitenler hakkında hızlı bilgi sahibi olma gibi kolaylıklar sağlamakla birlikte beraberinde bazı riskleri de barındırmaktadır. Toplum ve gençliği sosyo-kültürel anlamda kuşatma altına alan sosyal medya uygulamaları ve ağlar, gündelik hayatın her alanına sızarak bireylerin ilişkilerine, yaşam tarzlarına ve alışkanlıklarına, kültürlerine, iş yaşamlarına, eğitim sistemlerine etki ederek onları değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Gençler arasındaki sosyalleşme biçimleri ve mekânları, yerini sosyal medyaya bırakmıştır. Bu da, toplumsal anlamda gençlerin aile, mahalle, komşuluk, arkadaşlık ilişkilerinde bir zayıflamayı beraberinde getirmiştir. Bu paralelde sosyal medyayı yoğun kullanan gençlerin; diğer kişilerin fikir ve düşüncelerinin yönlendirilmesine açık hale gelmesi, sanal arkadaşların gerçek arkadaşlıkların yerini tam olarak tutmaması ve bireyin kendisini daha da yalnız hissetmesi, gerçek hayata yabancılaşması, samimiyet ve dürüstlükten uzaklaşması, gerçek hayatta asosyalleşmesi, gözetlenme kültürünü içselleştirmesi, gerçek ile sanal olanın bir birine karıştırılması ve buna bağlı olarak yaşam tarzının değişmesi, gibi faktörler ön plana çıkabilmektedir. Sosyal medyanın olumsuz etkilerine bir de sosyal medya kuruluşlarının maddi kazanç sağlamak ya da politik güç kazanmak amacıyla etik kuralları ihlal edebildiği durumlar eklendiğinde, gençlerin söz konusu tehlikelerden korunabilmesi için iyi bir sosyal medya okuryazarı olmaları gerekmektedir. Sosyal medyayı etkili bir şekilde kullanan, sosyal medya yayınlarının içeriğini belli kriterler doğrultusunda anlayan gençler, sosyal medyayı okuma ve anlamlandırma yolunda önemli adımlar atabilecektir.

Gençler açısından sosyal medyanın zararlı etkilerini en aza indirmek için, özellikle pasif alıcı konumdan, bilinçli tüketici konumuna ulaşmalarını sağlamak gerekir. Bunun için erken yaşta eğitimler verilmesi, lise ve üniversite konferanslarının artırılması ve çarpıcı örneklerle zararlarının ve yararlı kullanımlarının özellikle sosyal medya kanalıyla iletilen mesajlardaki bilgiyi analiz edebilme, değerlendirebilme ve iletebilme becerilerini elde etmelerinin yollarının anlatılması gerekir.

Sosyal medyanın bilinçli kullanımı ve sosyal medya okuryazarlığını geliştirmek için bir kaç tavsiye ise şunlar olabilir;

- Sosyal ağın ve uygulamanın kullanım şartlarını dikkatli okuyun.
- Sosyal medya paylaşımlarınızda telif haklarının ihlaline dikkat edin.
- Sosyal medyada paylaşımlara yorum yaparken dikkatli olun. Hakaret içeren paylaşımların size zarar verebileceğini unutmayın.
- Üzgün, kırgın ve öfkeli olduğunuz durumlarda ruh halinizi yansıtacak iletileri sosyal medyada paylaşmamaya çalışın.
- Sosyal medyadaki her tür paylaşımına şüphe ile yaklaşın.
- Teyit sitelerine giderek, paylaşımın doğruluğunu kontrol edin.
- Sosyal medyada okuduğunuz haberin tarihini kontrol edin ve detaylı okumadan paylaşmayın.
- Paylaşımlarda iletilen fotoğrafları Google'da aratıp, doğruluğunu teyit edin.
- Paylaşılan bilginin asıl kaynağına ulaşmaya çalışın
- Sosyal medyada yanlış bilgilerin yayılmasına alet olmayın.
- Siyaset, spor, din, terör, cinsellik gibi konularda sosyal medyada paylaşım veya yorum yaparken dikkatli olun.
- Tatil ve eğlence fotoğraflarınızı sosyal medyada paylaşırken seçici olun.
- Okulunuzu veya kurumunuzu sosyal medya üzerinden eleştirmeyin.
- Sosyal medyada her gördüğünüz linke tıklamayın.
- Tıklama tuzaklarına düşmeyin, fason tıklama oranlarına aldanmayın.
- Sosyal medyada sahte olabilecek, ünlü isimleriyle açılan hesaplara aldanmayın.
- Sosyal medyada beğeni ve paylaşım şampiyonu olmaya çalışmayın.
- Güvenilir sosyal medya kaynaklar listesi oluşturun.
- Sosyal medyada oyun oynayıp değerli vaktinizi boşa harcamayın.

Mete Akoğuz

Eğitim Uzmanı

Kaynakça

İnal, K. (2016), Medya Okuryazarlığı Elkitabı, Ankara, Ütopya yayınevi.